

Oikeaoppista rasismia vai arkipäiväistä rodullistamista

Vesa Puuronen: *Rasistinen Suomi, Gaudeamus, Helsinki*
2011. 290 s. ISBN 978-952-495-196-8

Vesa Puurosen vuonna 2011 ilmestynyt rasismin eri muotoja Suomessa käsittelevä kirja ei ole menettänyt ajankohtaisuuttaan. Väittelyä rasismin määritelmästä ja rajoista on käyty sekä mediassa että jonkin verran myös akateemisissa piireissä. Tässä kirja-arviossa osallistun keskusteluun kommentoimalla Puurosen teosta ja siitä esitettyjä arvosteluja ja pohtimalla erityisesti Puurosen kirjan suhdetta Suomessa vallalla olevaan suppeaan rasismi-käsitykseen.

Teoksessaan Puuronen määrittää rasismin rodullisen järjestelmän ja rodullistamisen käytäntöjen kautta. Puuronen asettuu suppeaa, vanhaa rasismin määrittelyä vastaan, jossa rasismiksi käsitetään vain biologisiin argumentteihin perustuvat näkemykset ihmisten vähempiarvoisuudesta. Sen sijaan Puuronen nojautuu maailmalla vallalla olevaan rasismintutkimukseen, niin sanottuun uusrasismin teoriaan, jonka mukaan kulttuurisia stereotyyppioita käytetään nykyään aikaisempien biologisten argumenttien tapaan erottelemaan ihmiset arvokkaisiin ja vähempiarvosiin. Puurosen esittämä rotujärjestelmä toimii neljän ulottuvuuden kautta: rakenteellinen rasismi ja arkipäivän rasistiset käy-

tännöt ja niitä valottavat vanha- ja uusrasistiset käsitykset.

Poleemisimpia piirteitä Puurosen teoksessa on, että hän surutta vertaa vanhaa rasismia kannattavien skinheadien maailmankuvia suomalaisten poliitikkojen, muun muassa Jussi Halla-ahon, puheisiin osoittaen niiden samantyyppisyyksiä ja eroja ja havainnollistaen, että vanha- ja uusrasismi kulkevat käsi kädessä. Rasismikäsityksen määrittelystä väittelevässä Suomessa monet tahot ovat kiistäneet kulttuurisen uusrasismin merkityksen ja pyrkineet tekemään rasismin erityiseksi muun muassa neo-natsisaksalaistamalla koko ilmiön. Välttyäkseen tältä kritiikiltä Puuronen olisi voinut tuoda selkeämmin esille sen, että rasismin marginalisoinnin perinne perustuu virheelliseen ymmärrykseen vanhan rasismin sisällöstä. Päinvastoin kuin annetaan ymmärtää, olivat kulttuuriset näkökulmat rotujärjestelmän keskiössä jo alun perinkin: vähempiarvoisuuden kriteeri oli primaaristi kulttuurinen, mitä perinnöllisyystieteiden alkuvaiheessa selitettiin biologialla. Sosiaalidarvinistisen rasismin eli niin kutsutun tieteellisen rasismin katoaminen tarkoitti ainoastaan geneettisen selitysmal-

lin epätieteellisyys toteamista, ei sitä, että diagnoosi vähempiarvoisuudesta olisi hävinnyt. Pikemminkin kulttuurin ja ”sivilisaation” merkitys ihmisarvolle nousi arvoon arvaamattomaan.

Puurosen kirjaa on arvioitu suppeaa rasismi-käsitettä kannattavasta näkökulmasta. Esimerkkinä voidaan mainita Outi Kähärin kirja-arvio *Kansalaisyhteiskunta*-lehdessä 1/2011 (s. 132–140). Kähärin arviossa näkyvät monet akateemisessakin maailmassa yleiset rasismi-käsitykset. Tyypillistä näille käsityksille on rasismin analysoiminen yksilötasolla ja rasismin erityiseksi tekeminen. Tämä näkökanta haluaa erottaa rasismin eli rotuennakkoluulojen etnisyyteen liittyvistä ennakkoluuloista. Käsitys, jossa rasismiksi voidaan luokitella vain tunnustuksellisesti rasististen ihmisten ajatukset ja toiminta, on täysin riittämätön lähtökohta rasismin analysoimiseen. On järjetöntä kuvitella, että rakenteellinen rasismi on selitettävissä muutaman neonatsin eksplisiittisesti rasististen toimien ja ajatusten kautta. Juuri tämän takia Puuronen tarkastelee rodullistamista prosessina, jossa etnisyydestä tehdään kvasi-biologinen ominaisuus ennakkoluuloja muodos-

tettaessa. Rasismissa kyse ei ole siitä, onko kyseessä rotu vai etnisyyden vaan siitä, minkälaisia seurauksia näiden käsitteiden käytöllä on.

Puuronen lähtee purkamaan teoreettista lähtökohtaansa analysoimalla erilaisia rodullistavia käytäntöjä Suomessa. Hän käyttää esimerkkeinä saamelaiden ja venäläisten kohtelua analysoiden sitä arkipäivän rasismia ja rakenteellisen rasismia näkökulmasta. Hän osoittaa, kuinka saamelaiden rasistinen kohtelu on piiloutunut erilaisiin kunnallis- ja valtionhallinnon ristiriitaisiin ja ulosulkeviin käytäntöihin. Puuronen osoittaa arkipäivän rasismia ilmevänsä kiusaamisena, vähättelynä, nimittelynä ja ulossulkemisen käytäntöinä ja pohtii näiden ilmiöiden vaikutusta saamelaiden ja venäläisten identiteettiin ja kulttuurin ja kielen häviämiseen.

Puuronen erittelee rakenteellisen rasismia muotoja pohjanaan rasististen rikosten oikeusprosessit ja niissä osoitettavissa olevat rodullistavat ja syrjivät käytännöt, jotka näkyvät muun muassa siinä, ketä uskotaan, miten rikoksia tutkitaan, mistä vaietaan ja minkälaisia perusteluja oikeuspäätöksille annetaan tai ei anneta. Tätä osiota olisi voinut käsitellä myös oikeussosiologisen syrjintätutkimuksen valossa, jotta suomalaiset käytännöt olisivat suhteutuneet muidenkin maiden rasismia vähättelyn kulttuuriin.

Puuronen rodullistavan rasismia käsite tuo esille sen, että pitäydettäessä suppean rasismia määritelmässä pystytään jättämään kritiikin ulkopuolelle yleiset, mediassa, virallisissa keskusteluissa ja arkielämän tasolla toimivat rodullistavat puhuvat ja maailmanselitysmallit. Myyrit kansan-

luonteesta, esimerkiksi, että suomalaiset ovat rehellisiä ja ahkeria, kukoistavat tänäkin päivänä – ikään kuin se, että suomalaisessa kulttuurissa arvostetaan rehellisyyttä ja ahkeruutta, tekisi kaikista suomalaisista tällaisia. Juuri tällaisten rodullistavien ennakkoluulojen toimintaa ja seurauksia Puuronen analysoi.

Vältyäkseen kritiikiltä Puuronen olisi voinut hyödyntää paremmin intersektionaalisuuden käsitettä. Suppealle rasismia määritelmälle on tyypillistä, että rasismi halutaan erottaa tilanteista, joissa muutkin tekijät, kuten ikä, sukupuoli tai luokka, voivat vaikuttaa syrjintäkemukseen tai mielipiteisiin. Tätä ei voida kuitenkaan pitää perusteena rasismia-käsitteen hylkäämiselle. Intersektionaalisuuden käsite tuo ratkaisun tilanteeseen, jossa intra-etniset ennakkoluulot sekoitetaan rasismia; käsite kuvaa sitä, että eri ennakkoluulojen muodot toimivat limittäin ja kertaantuvat asettaen esimerkiksi musliminaiset kaksinkertaisen syrjäytymisriskin alaisiksi.

Puuronen osoittaa, että rasismia ei voi selittää yksittäisen ihmisen yksilöpsykologialla tai hänen hyvällä tai pahalla tahdolla. Analysoidessaan suomalaisten poliitikkojen puheita Puuronen sanoutuu irti selitysmalleista, joissa poliitikkojen kommentteja selitetään tietämättömyydellä ja sillä, etteivät ennakkoluuloiset kommentit välttämättä heijasta toimijan todellisia aatteellisia näkökantoja. Tällaiset argumentit ovat epäanalyyttisiä: Se että minä kirkosta eronneena pakanana en osaa yhdistää sanontaa ”malka omassa silmässä” Raamattuun on toki osoitus omasta tietämättömyydes-

täni, mutta sen sijaan, että tämän tietämättömyyden näkisi todistena siitä, että kristinusko ei muokkaa ajatusmaailmaani on naurettava. Pikemminkin se on ainoastaan ja vain todiste siitä, että olen kasvanut osaksi kulttuuria, joka on perin juurin kristillinen – tai tässä yhteydessä rasistinen eli rodullistava. Kuten Puuronen esittää, rasismia on pidettävä ”rotujärjestelmän tuottamista ja ylläpitämistä” (s. 66) – oli se sitten vanha- tai uusrasistista.

Analyysillään Puuronen osallistuu tähän kuuluisaan ”rasisti vai maahanmuuttokriittinen” -keskusteluun, jossa ei haluta leimata maahanmuuttoon liittyvien lieveilmiöiden tai erinäisten maahanmuuttopoliitikkojen tai niiden seurausten kritiikkoja rasisteiksi. Puuronen argumenttia maahanmuuttokritiikin ja rasismia sekoittamisesta olisi voinut vahvistaa korostamalla sitä, että maahanmuuttopoliitiikan kritiikin pitäisi olla puhetta säädöksistä, ei rodullistavaa puhetta maahanmuuttajista. Eli sen sijaan, että puhutaan esimerkiksi ankkurilapsista, pitäisi puhua siitä, onko yksin maailmalle lähetetyt lapset turvan tarpeessa, mitkä voivat olla lapselta turvan kieltämisen moraaliset rajat ja pitäisikö Suomen erota kansainvälisistä sopimuksista, jotka vaativat näille turvaa antamaan. Samoin sen sijaan, että puhutaan laiskoista tänne työttömiksi tulevista maahanmuuttajista, jotka siis yleensä ovat joko turvapaikan saaneita ja heidän perheenjäseniään tai työperäisesti maahanmuuttaneiden perheenjäseniä, pitäisi keskustella siitä, onko vain tarpeeksi varakkailla ja työmarkkinoilla hyödyllisillä ihmisillä oikeus nauttia perhe-elämästä. Tämä on ymmärtääkseni se, mitä

Puuronen viimeisessä monikulttuurisen yhteiskunnan mahdollisuudesta ja yleisen humanismin mahdollisuuksista keskusteleavassa kappaleessa tarkoittaa: ihmisarvo pitäisi hahmottaa tasa-arvon kautta eikä rodullistavien diskurssien kautta. Se että epätasa-arvoistavalla yhteiskuntapolitiikalla lisätään populistisen politiikan mahdollisuuksia, ei tarkoita, että Puuronen sotkisi korrelaation ja kausaliteetin toisiinsa: Vaikka populistinen rasismi ja työttömyys esiintyvät

yhdessä, korrelaatio ei vielä selitä rasismin mahdollistumista. Suomalaista rasismia ei voida selittää somalien saapumisella tai talousuhdanteiden vaihtelulla, vaan rasismi normalisoidaan vallalla olevan rotujärjestelmän puitteissa.

Aiheen poleemisuuden takia Puuronen kirja on suositeltavaa ja äärimmäisen ajankohtaista luettavaa. Se sopii erinomaisesti tenttikirjaksi siinä missä ei-akateemisen yleisön luettavaksi. Puuronen käyttää lähdeaineistoaan rikkaasti

stimuloiden lukijansa pohtimaan rasismin rajoja. Kirja panee miettimään etenkin sitä, mitä mahdollisuuksia menetetään ja mitä mahdollistetaan pitäydyttäessä rasismin suppeassa tulkinnassa.

Jarmila Rajas